

HELYZETKÉP A FÉMKERESŐZÉSRŐL. JAVASLATOK A FELELŐSSÉGTELJES FÉMKERESŐZÉS MŰKÖDÉSI KERETEIRE

RÁCZ TIBOR ÁKOS¹

Magyar Régészet 13. évf. (2024) 2. szám, pp. 89–94. <https://doi.org/10.36245/mr.2024.2.5>

2021 őszén került megrendezésre az I. Országos Közösségi Régészeti Konferencia Magyarországon, amely a civil szférával és elsősorban a fémkeresősökkel való együttműködés addigi eredményeinek összegzése és a módszertani rendszerezés fóruma volt (RÁCZ & MAG 2021). A két évvel később, 2023-ban megrendezett második országos igényű konferencia (BAKOS 2023) előadásait elemezve azt láthatjuk, hogy mindössze két év leforgása alatt a múzeumok által támogatott, együttműködésre építő programok száma megduplázódott, számos új szereplő jelent meg a közösségi régészet terén, és az örökségvédelmi intézmények alkalmazkodtak az új trendekhez (1. kép). Az egyértelmű szakmai sikerek elkönnyvése mellett ugyanakkor a kapcsolódó vitákban és kerekasztal-beszélgetésekben markáns véleménykülönbségek mutatkoztak meg, amelyek a fémkeresőzés és specifikusan az önállóan folytatott terepi munka létjogosultsága és a programszervezés intézményi háttere körül bontakoztak ki. Az alábbiakban a készülő örökségvédelmi törvényre való tekintettel a látványosan terjedő hobbi kapcsán felszínre kerülő új kihívásokra szeretnék reflektálni. Jelen írás nem pusztán magánvélemény, hanem a Közösségi Régészeti Egyesület vezetőségének és tagságának hivatalos álláspontja, amit évtizedes gyakorlati programszervezés és az elvi kérdések alapos megvitatása révén alakítottunk ki. Álláspontunkat egy konzultációt követően 2024 áprilisában rövidített formában az Építési és Közlekedési Minisztérium Műemlékvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárságára is eljuttattuk. Kezdeményezésünk és az alábbiakban kifejtett javaslataink célja, hogy előmozdítsuk a fémkeresőzéssel kapcsolatos érdemi szakmai párbeszédet és a problémák megoldását.

Kulcsszavak: közösségi régészet, fémkeresős kutatás, fémkeresőzés, szabályozás, helyzetkép

1. kép. A második Országos Közösségi Régészeti Konferencia résztvevői, Visegrád, 2023. szeptember (fotó: György László)

¹ Ferenczy Múzeumi Centrum, Közösségi Régészeti Egyesület; e-mail: racz.tibor.akos@gmail.com

KÖZÖSSÉGI RÉGÉSZET ÉS FÉMKERESŐZÉS

Az etikus avagy múzeumbarát fémkeresőzésnek a közösségi régészeti programok biztosítanak keretet Magyarországon. E programok résztvevői jellemzően, de nem kizárólagosan alulról és lokálisan szerveződő közösségekbe tömörülnek, amelyek kötődnek az adott hely múltjához és értékeihez, alkalmazkodnak a helyi viszonyokhoz. Ez a kapcsolódás teszi működőképessé őket. A közösségi régészeti programok során megvalósuló civilrégész együttműködés látványos eredményekben nyilvánul meg;² az együttműködés a múzeumok és a civil szféra számára egyaránt előnyös. Az önkéntesek révén múzeumon kívüli erőforrásokat lehet bevonni a régészeti kutatásba; feltárásokon és belső múzeumi munkákban nyújtanak segítséget, anyagiakat és munkaerőt fordítanak az örökségvédelemre. A terepi programok során kiemelkedő jelentőségű leletek kerülnek elő, amelyek számtalan új kutatási lehetőséget nyitnak meg. A szakma kihasználja a közösségi régészetben rejlő potenciált, hiszen egyre több tanulmány dolgoz fel fémkeresővel megtalált, kiemelkedő jelentőségű leleteket vagy leletegyütteseket. A közösségi régészeti programok terjedésének legfontosabb fejleménye azonban a fémkeresőzés kifehéritése, a törvénybe ütköző cselekedetek visszaszorítása.

Vannak olyan közösségi régészeti kezdeményezések, ahol az önkéntesekkel végzett programokat csak a fémkeresőzésre redukálják. Egy ideális közösségi régészeti program azonban több ennél, és a fémkeresőzést integrálja (2. kép). Átgondolt stratégiával a tevékenységek körét ki lehet bővíteni és összetett kutatási programokat lehet építeni. A hobbi fémkeresősök többségének tapasztalatom szerint nem az a szándéka, hogy feldúlja a régészeti lelőhelyeket és fosztogassa a kulturális örökség elemeit, hanem magát a terepi kalandot, a megtalálás örömét keresi. Ha ehhez a régészek szabályozott kereteket biztosítanak, akkor tevékenységüket a múzeumi szférába lehet csatornázni. A múzeumbarát fémkeresős tevékenység nem pusztán a régészeti korú tárgyak felgyűjtését jelenti, hanem egy múzeumi kutatói háttér működtetését, hiszen az önkéntesek hatalmas volumenű fizikai és szellemi kapacitást tudnak az örökségvédelemre fordítani, amely például az általuk megtartott előadásokban az eddigi közösségi régészeti konferenciákon is megmutatkozott.

Az önkénteseket foglalkoztató programok nagyjából azonos elvek szerint szerveződnek országszerte, és mindegyiknek van létjogosultsága. Óriási különbségek vannak viszont a háttérintézmények hozzáállását, a programok támogatását illetően. Tisztázatlan nagyon sok múzeum esetében a vezetőség álláspontja, és ez döntően befolyásolja egy-egy közösségi régészeti kezdeményezés hatékonyságát. A fémkeresőzést szabályozó jogi környezet értelmezése és gyakorlati alkalmazása eltérő, és ezek a programok csak felszínesen kommunikálnak egymással, így vármegyéenként eltérő eljárásrend honosodott meg. Ennek az eltérő szemléletnek és gyakorlatnak a veszélyei nem sokkal a 496/2016. [XII. 28.] kormányrendelet megjelenése után már érezhetőek voltak (RÁCZ 2017).

2. kép. Múzeumbarát fémkeresősök és Pest vármegye múzeumi régészei közösen vesznek részt egy tatárjárás-kori kincslelet megmentésén. Jászkarajenő, 2017. november (fotó: Nagy Attila Károly)

² Ennek a véleménycikknek nem célja a közösségi régészettel, illetve fémkeresőzéssel foglalkozó szakirodalom tételes ismertetése és felhasználása. Az itt kifejtett álláspont háttérét a Pest vármegyei közösségi régészeti program alapozza meg, amelyet részletesen mutat be a nagyszabású közösségi régészeti kiállításunkhoz (RÁCZ 2021a) kapcsolódó tanulmánykötet és katalógus (RÁCZ 2021b). Alapvető tájékozódásra alkalmas továbbá Hudák Krisztina elemzése (HUDÁK 2016), illetve a Magyar Régészet Online Magazin közösségi régészeti rovatában megjelent tanulmányok (LASZLOVSKY & WOLLÁK 2020) sora.

A MÚZEUMOK SZEREPE ÉS FELELŐSSÉGE A FÉMKERESŐZÉS KEZELÉSÉBEN

Az illegális fémkeresőzés jelensége évtizedek óta problémát jelent az örökségvédelemben. Ezzel a problémával nem foglalkozni mulasztás a múzeumok és azok vezetői részéről. A készülő jogszabály körüli találgatások közben a szakma berkein belül és a sajtóban is gyakran merül fel, hogy a fémkeresőzést szigorítani fogják. A fémkeresőzés azonban nem szigor, hanem figyelmet igényel. Az illegális fémkeresőzést sem a jogszabály szigorítása, sem liberalizálása nem fogja visszaszorítani, ha nem járul hozzá egyértelmű jogi értelmezés, következetes szakmai gyakorlat és fokozódó kontroll. Ez utóbbit a rendfenntartó szervek hivatottak ellátni, de ez az eddigi tapasztalatok alapján nem működik hatékonyan; nekünk pedig maximum annyi ráhatásunk van, hogy ismételten felhívjuk a figyelmüket az illegális tevékenység jelenlétére és veszélyeire. Az örökségvédelmi intézmények viszont átgondolt közösségi régészeti programokkal járulhatnak hozzá a jogkövető fémkeresősök integrálásához és az illegális tevékenység visszaszorításához.

Kifejezetten káros a múzeumok részéről saját gyűjtőterületükön a fémkeresős tevékenységtől való elzárkózás, mert nem jelent visszatartó erőt az illegális szereplők számára, így a fémkeresőzés a múzeumok számára láthatatlan marad. Ne legyenek illúzióink: ahol tiltott a fémkeresőzés, ott is van illegális jelenlét, sőt, ott van igazán. Azok az intézmények, amelyek elutasítják az együttműködést a fémkeresősökkel, gyakran kizárják a más típusú önkéntességet is. Teljesen abszurd az a helyzet, hogy önkéntesek több száz kilométert utaznak, hogy részt vehessenek közösségi régészeti programokon, mert a helyi múzeum nem engedi be őket az ásataira vagy belső munkáira. Több intézményt az a kényelmes, elitista megoldás jellemez, hogy egy vagy néhány kiválasztott, megbízhatónak tartott önkéntessel dolgozik és a többi igénnyel nem foglalkozik, nem fektet energiát az új szereplők integrálásába. Ez az eljárás továbbra is korlátokat állít a jószándékú, de képzetlen érdeklődők elé; kirekesztő és elriasztja az érdeklődőt a múzeumi önkéntességtől, vagy arra ösztönzi a jelentkezőt, hogy lakhelyétől távol keressen lehetőséget, illetve — legrosszabb esetben —, hogy illegális tevékenységet folytasson. A legtöbb potenciál éppen az új jelentkezőkben van, akiknek nem volt kezében korábban fémkereső műszer, és már a kezdetektől a múzeumbarátok és régészek körében szocializálódnak. Ők azt a gyakorlatot követik, amit megtanítunk nekik, és nem a fémkeresős közösségi oldalak gyakran morálisan megkérdőjelezhető eszmeiségét.

Azt a stratégiát kell alkalmazni, amivel nem károsultjai, hanem haszonélvezői leszünk ennek a társadalmi igényként fellépő jelenségnek. Az egyetlen működő gyakorlat a felvilágosítás, az együttműködés, az integráció (3. kép). Meg kell adni a bizalmat az együttműködésre hajlandó múzeumbarátoknak, még ha ez elsőre terhet is jelent a régészeti osztályoknak. A befektetett energia szakmai és örökségvédelmi sikerekben többszörösen megtérül. Az integráció jegyében oktatóprogramokat, tudomány-népszerűsítő előadásokat kell szervezni, így a jelentkező szakmai tudását bővíteni lehet és ismereteket is szerezhethet a régészet módszereiről és céljairól. Az integráció nem azt jelenti, hogy minden érdeklődő azonnal jogosultságokat kell kapjon. Sajnos arra is láttunk példát, hogy a kedvezményezettek visszaélnék a bizalommal, ha minden előzetes szűrés vagy próbaidő nélkül szerződést adunk nekik. Ezek tipikusan azok a rovott múltú fémkeresősök, akik illegális tevékenységüket akarják legalizálni.

Meggyőződésem és tapasztalatom (Rácz 2017; 2019), hogy a közösségi régészeti törekvések megerősítésével tudjuk legjobban a lelőhelyek fosztogatását megakadályozni. A múzeumbarátok számának növelésével el lehet érni a kritikus tömeget, ami kiszorítja az illegális fémkeresősöket. A helyi közösséget kell érdekeltté tenni, hogy a településük régészeti lelőhelyeit felügyeletük alatt tartásuk.

3. kép. Múzeumbarát fémkeresősök bontómunkáival segítenek egy leletmentésen. Ceglédbercel, 2021. október
(fotó: Kudó István)

AZ ILLEGÁLIS FÉMKERESŐZÉS VISSZASZORÍTÁSA

Sem a kulturális örökségvédelemért felelős hatóság, sem a rendvédelmi szervek, sem a múzeumi régészek nem tudják ellátni a veszélyeztetett régészeti lelőhelyek felügyeletét, az illegális fémkeresőzés nyomon követését. A múzeumbarát fémkeresős elkötelezettségével, helyismeretével és a lelőhelyek rendszeres terepi ellenőrzésével segíthet visszaszorítani az illegális tevékenységet. Ehhez viszont lehetővé kell tenni, hogy önállóan is mozogjon terepen.

Az ideális állapot természetesen az, ha régész is jelen van a fémkereső műszeres lelőhelyfelderítéseken. A múzeumoknak viszont nincs arra kapacitásuk, hogy az összes fémkeresőzni vágyó önkéntessel, az összes felmerülő igényre válaszolva terepi programokat szervezzenek, és a kapcsolódó utómunkákat (restaurálás, leltározás, dokumentáció-készítés) ellássák. A képzett önkéntes ugyanakkor rendkívül hasznos az örökségvédelem számára, hiszen szerződése alapján a múzeum képviselőjében azonosít új lelőhelyeket és rendszeresen ellenőrzi a már ismert helyszíneket, nyomon követi a regisztrált lelőhelyek kiterjedésének módosulását és jelenti a rongálást, illegális tevékenységet vagy váratlanul előbukkanó leleteket. A lelőhelyek feltérképezése, nyilván tartásba vétele és a közhiteles jegyzékben levő lelőhelyek ellenőrzése a régészet alapfeladata.

Az önálló munkavégzés ellen felhozott érv, hogy az önkéntesek „lekeresőzik” az ország lelőhelyeit, nem marad fémlelet a lelőhelyeken a későbbi generációk számára. Ebben van némi igazság, de mérlegelni kell azt, hogy ezek a leletek eleve bolygatott helyzetben, nem régészeti kontextusban helyezkednek el. Egy gépi humuszolással kezdődő ásatás során ezeket a tárgyakat a jelenlegi gyakorlat szerint eldózerolják, tehát a fémkeresőzés preventív megoldás. A múzeumbarát keresőzés ellen felhozott érv akkor lesz jogos, ha a gépi földmunkát minden feltáráson 10 cm-ként „szeletelve”, folyamatos fémkeresőzés mellett végzik. További szempont, hogy az illegális fémkeresősök szintén kint vannak, gátlástalanul gyűjtik a tárgyakat, és az általuk megtalált leletek örökre eltűnnek az örökségvédelem szférájából, míg a múzeumbarátok leletei koordinátákkal ellátva a múzeumba kerülnek. Továbbá a jelenleg alkalmazott mezőgazdasági eljárások – a műtrágyázás, a szántás különböző módjai – folyamatosan roncsolják a leleteket. Az örökségvédelem szempontjából hasznosabb ezeket összegyűjteni, mint további roncsolásnak kitenni, még akkor is, ha nem sikerül mindet azonnal restaurálni és beletárolni. A múzeumbarátok nem csak ellenőrzik a lelőhelyeket, de ki is szorítják az illegális keresősöket. Megfelelő szabályozással a múzeumbarát fémkeresős csoportokból örökségvédelmi őrszolgálatot lehet szervezni. Munkájukat a rendvédelmi szervek, természetvédelmi őrk, mezőőrök, vadásztársaságok hatékonyan segíthetik, de nem helyettesíthetik. A közösségi régészet sem fogja teljesen megszüntetni az illegális fémkeresőzés problémáját, de egy egészséges, élhető alternatíva felkínálásával csökkenteni lehet a törvénybe ütköző tevékenységet.

EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS ÁTJÁRÁS A KÖZÖSSÉGI RÉGÉSZETI PROGRAMOK KÖZT

A múzeumbarát önkéntesek örökségvédelmi feladatokra való alkalmazása az oktatás, a folyamatos ellenőrzés és az utómunkák terhét rója a múzeumokra. Ezt egyedileg a kapacitáshiánnyal küzdő intézmények nem tudják a megfelelő színvonalon ellátni; a feladat azonban a közösségi régészeti programok országos koordinációjával megvalósítható. A múzeumi hálózat az a természetes közeg, ahol a civil szféra legegyszerűbben tud kapcsolódni a régészeti kutatáshoz, hiszen országos fedettséggel rendelkezik. Minden vármegyei hatókörű múzeumban folynak régészeti kutatási projektek és biztosított a szakmaiság. A terepi munkáknak jogszabály által előírt engedélyeztetési folyamata van, és kizárólag a feltárási joggal rendelkező intézmények végezhetnek ilyen tevékenységet. A közösségi régészeti programok értelemszerűen a helyi múzeumokkal állnak kapcsolatban, hiszen ezeknek vannak kutatási jogosultságaik. A múzeumi hálózat lehet az a szakmai intézményi háttér, amely kontrollálhatja a régészeti önkéntességet.

A problémát az jelenti, hogy minden múzeumban eltérő eljárásrend van érvényben, vagy éppenséggel hiányzik a régészeti önkéntességre kidolgozott koncepció. A jó gyakorlat meghonosítása érdekében szerencsés lenne az egységes koordináció azokon a helyeken, ahol van fogadókészség az önkéntességre. Az egyik legfontosabb eredmény lenne azt elérni, hogy vármegyéenként és programonként azonos minőségű és összetételű dokumentáció készüljön. Ennek feltétele, hogy a közösségi régészeti programszervezéssel kapcsos-

latban a múzeumok elfogadjanak egy egységes irányelvek mentén kidolgozott eljárásrendet, ami meghatározza az elvárt szakmai minimumot. A közösségi régészeti programokat azért is érdemes lenne intézményi szinten összehangolni, mert az önkéntesek nagyobb része több közösségi régészeti programot is rendszeresen látogat. Az együttműködés például az oktatóprogramok megvalósításában nyerhet jelentőséget.

Az országosan egységes alapelvek érvényesülése nem jelent központi irányítást. A közösségi régészet jellemzően alulról szerveződő kezdeményezés. A kizárólagosan felülről avagy egy központi intézményből jövő irányítás nem működőképes, hiszen a lokális szervezetnek van élő kapcsolata a közösségével és a helyi múzeumoknál már jelentős tapasztalat halmozódott fel az együttműködések terén. Számtalan új közösségi régészeti kezdeményezés bontakozik ki országszerte, és mindegyiknek biztos intézményi háttérrel, országosan egységes eljárásrendet volna szerencsés kialakítani. Ehhez a szakma képviselőiben tudatosítani kell az önkéntesség nyújtotta előnyöket, az intézményvezetőket pedig az együttműködésre kell ösztönözni. Az országos szintű együttműködést, a programok közti átjárást és kommunikációt, az oktatóprogramok kidolgozását gyűjtőterülete, komplex szakmai profilja és számtalan munkatársa révén leghatékonyabban a Magyar Nemzeti Múzeum tudná támogatni. Kulcsfontosságú, hogy a vármegyei és országos hatókörű múzeumok együttműködését megvalósítsuk, ennek része, hogy az országos hatókörű intézmény előzetesen kommunikáljon közösségi régészeti programjáról a területileg illetékes múzeummal. A szakmai (Magyar Vidéki Múzeumok Szövetsége, Magyar Régész Szövetség, Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat) és civil (Közösségi Régészeti Egyesület) szervezetek rendezvényeikkel és javaslataikkal segíthetik a koordinációs feladatokat. Ugyancsak kulcsfontosságú, hogy a felnövekvő régész-nemzedék megismerje a közösségi régészet formáit már egyetemi tanulmányai alatt a már meglévő kurzusok, régészeti örökség órák fókuszának bővítésével. A régészeti tanszékkel rendelkező egyetemek szerepet vállalhatnak az önkénteseknek szóló oktatóprogramok és terepi kutatások megszervezésében.

JAVASLATOK A FELELŐSSÉGTELJES FÉMKERESŐZÉS MŰKÖDÉSI KERETEIRE

Az etikus fémkeresőzés a közösségi régészeti programok keretein belül megvalósítható. A közösségi régészeti programok ideálisan helyi kezdeményezéssel és irányítással, de országosan egységes elvek szerint működnek. Az illegális fémkeresőzés visszaszorítása a képzett, megbízható önkénteseknek biztosított jogosultságok és engedélyezett önálló terepi munkavégzés révén lehetséges, az alábbiak szerint:

- A fémkeresős tevékenységet a múzeumok átgondolt, a differenciált programkínálatra és a képzésre is figyelmet fordító közösségi régészeti programokba integrálják.
- Régészeti lelőhelyfelderítést, és így fémkereső műszeres kutatást szakképesítés (régész egyetemi diploma) nélküli önkéntesek csak előkészítő képzés után végezhetnek önállóan, a területileg illetékes vagy országos gyűjtőterületű múzeummal együttműködésben.
- Az együttműködés alapja a területileg illetékes vagy országos gyűjtőterületű múzeummal való szerződéses jogviszony. A szerződés országosan egységes szövegezésű.
- Az előkészítő képzés megfelel a régész asszisztensi képzésnek, illetve azzal egyenértékű múzeumi oktatás. A képzés elvégzésének tényét a szerződés tartalmazza.
- A fémkeresős tevékenység továbbra is bejelentésköteles. Az örökségvédelemért felelős hatóság hozzájárulásának feltétele a területi vagy országos gyűjtőterületű múzeum kutatási programjának indokoltsága, a résztvevők szerződéses jogviszonyának fennállása és a korábbi kutatások rendezett dokumentációs viszonyai. Adott terület kutatását az országos gyűjtőkörű múzeum a területileg érintett múzeummal egyeztetve folytatja, és az intézmények közötti együttműködés kereteit kutatási programjában egyértelművé teszi.
- Minden fémkereső műszert regisztrálni kell az örökségvédelemért felelős hatóságnál.
- A fémkereső műszert jogszerűen, szerződéses viszonyban használókról központi, nyilvános listát kell vezetni.
- Az önállóan végzett terepi munkát visszaellenőrizhető módon, országosan egységes protokoll szerint dokumentálni kell.
- Az eddigiekhez képest fokozott kontroll kell érvényesülnön a programok felett, különösen az önálló terepi tevékenységet illetően. A szerződő területi múzeum, az Ásatási Bizottság és az örökségvédele-

mért felelős hatóság saját hatáskörében kell ellenőrizze, hogy a szükséges terepi és utódokumentáció elkészül-e a fémkeresős tevékenységhez kapcsolódóan.

ZÁRÓGONDOLATOK

Minden közösségi régészeti program sikerességének próbája, hogy hogyan kezeli a fémkeresőzést. Felelőtlen megoldás az, ha kontroll nélkül szabadjára engedjük, illetve az is, ha csupán tiltjuk, mert visszaélésekre ad lehetőséget. Gyakorlati tapasztalataink alapján a szoros együttműködés és kontrollált eszközhasználat működik. A fémkeresőzés kihívása megköveteli, hogy rendszerben gondolkodjunk és cselekedjünk. Az elmúlt évek során kibontakozó közösségi régészeti programok nem csak a jelenlegi rendszer hiányosságait hozták a felszínre, hanem a jó gyakorlatot is. Ehhez nagyon hosszú út vezetett, amelynek során kialakultak a közösségi régészeti programok működési elvei, értékes tudás halmozódott fel, és szakmai eredmények is születtek. A probléma kezelésének akkor van realitása, ha a lelőhelyek ellenőrzését a képzett és elkötelezett múzeumbárát fémkeresősöknek szervezzük ki örökségvédelmi őrszolgálat formájában.

A régész szakma képviselőinek most lehetősége van javaslatokat tenni egy olyan jogi környezet kialakítására, ami optimálisabb környezetet teremt az etikus fémkeresőzésnek. Ehhez sürgős és országos szintű szakmai egyeztetésekre van szükség. Ha nem sikerül a régészeknek működőképes, rugalmas eljárásrendet kialakítani és egységes álláspontjukat a döntéshozóknak is bemutatni, fennáll annak a veszélye, hogy az új törvény merev felfogással, szigorú előírásokkal és magas adminisztrációs díjakkal teljesen kizárja az érdeklődő civileket az örökségvédelem szférájából. Valójában már nem az a kérdés, hogy mekkora veszélyeket rejt magában a szakmailag és erkölcsileg szűrt múzeumbárát önkénteseknek biztosított önálló terepi munkavégzés, hanem hogy munkájuk korlátozásával mekkora károkat okozunk a régészeti örökségnek. A lehetőségek szűkítésével, a jelenlegi status quo bezárásával gyakorlatilag átengedjük a terepet az illegális fémkeresőzés számára.

HIVATKOZOTT IRODALOM

Bakos, G. (2023). [Beszámoló a 2. Közösségi Régészeti konferenciáról](#). *Magyar Régészet* 12:3.

Hudák, K. (2016). Egy államhatárokon átívelő társadalmi probléma – A régészeti célú fémkeresőzés múltja és jelene Magyarországon (A "Cross-Border Social Problem". The Past and Present of Archeological Metal Detecting in Hungary). *Határrendészeti Tanulmányok* 13:1, 84–106.

Laszlovszky, J. & Wollák, K. (2020). [Beköszöntő egy új rovathoz](#). *Magyar Régészet* 9:1.

Rácz, T. Á. (2017). [Fémkeresősök a múzeum kötelékében. Közösségi régészeti modell építése Pest megyében](#). *Magyar Régészet* 6:3, 1–7.

Rácz, T. Á. (2019). Közösségi régészet. Egy új kutatási eljárás születése. *Múzeum Café* 72, 149–157.

Rácz, T. Á. (2021a). [Kincskeresés, kaland, tudomány. Közösségi régészeti projektek Pest megyében. Kiállításmertető](#). *Magyar Régészet* 10:3, 82–84.

Rácz, T. Á. (szerk.) (2021b). *Kincskeresés, kaland, tudomány. Közösségi régészeti projektek Pest megyében (Treasure Hunt, Adventure and Science – Community Archaeology Projects in Pest County)*. Szentendre: Ferenczy Múzeum Centrum.

Rácz, T. Á. & Mag, H. (2021). [Beszámoló az első Országos Közösségi Régészeti Konferenciáról](#). *Magyar Régészet* 10:4, 91–94.